

business to
BUSINESS
magazine

www.grenef.com

grenef.

GRAĐEVINARSTVO & ENERGETSKA EFIKASNOST

broj 23 / oktobar 2023.

GRAĐEVINA / ENERGETSKA EFIKASNOST / ARHITEKTURA / ENTERIJER / MATERIJALI

» **ARHITEKTA JEDNOG GRADA - Prokuplje**
Milan Radovanović, d.i.a. Arhigarda
Stvaranje prostora koji odražava potrebe i želje zajednice

» **INTERVJU**
Manuela Gatto, Zaha Hadid Architects
Arhitektura prati cikluse inovacija društvenog razvoja

16.11.2023.
Metropol Palace Hotel
Beograd

» **REČ STRUČNJAKA**
Danilo Mičić, Impact Acoustic SEE
Akustična rešenja imaju merljiv uticaj na komfor i produktivnost

» **INTERVJU**
Prof. Goran Vojvodić, biro VIA
Arhitektura je sklad između funkcije, konstrukcije i volumena uz primereni odnos prema okruženju

» **PROJEKAT - Antipod Studio**
Harmonična simbioza japanskog spokoja i živahne kreativnosti

» **Kako enterijer utiče na naše mentalno zdravlje?**
Milica Tasovac, ist.um.

» **INTERVJU**
dr. Slaviša Kondić, Teking Architecture
Ljubavna pisma arhitekturi

» **PROJEKAT - CBS International d.o.o.**
Enterijer koji pruža osećaj komfora i prijatnosti

» **Gradnja prirodnim materijalima u regionu**
Sonja Krastavčević d.i.a. EN EF Studio

Izdavač:

Agencija Marketing Press
Filipa Višnjića 17a,
21000 Novi Sad
Tel. +381 21 6333 824
www.grendef.com

Glavni i odgovorni urednik:
Predrag Rađen
Mob. +381 64 64 62 980
redakcija@grendef.com

Dizajn i priprema:
Andrea Pauzenberger
Nikola Raut

Web administrator:
Damir Oskomanović

Lektura i korektura:
Prof. dr Dragan Škobalj

Stručni saradnici:
Sonja Krstavčević d.i.a.
Prof. dr Dragan Škobalj
dr Aleksandar Rajčić d.i.a.
Danica Lačarac, NAZK
Prof. dr Budimir Sudimac
Prof. dr Čeda Maksimović
Melanija Pavlović d.i.a.
Prof. dr Miomir Mijić
Prof. dr Dragana Šumarac
Pavlović

Naslovna strana:
projekat: Zaha Hadid Architects
foto: Virgile Simon Bertrand

Rukopisi i fotografije se ne vraćaju. Redakcija se ne mora slagati sa mišljenjem autora i izjavama sagovornika. Redakcija ne preuzima odgovornost za sadržaj reklamnih poruka

Štampa:

maxi **MAXIMA** GRAF.com
www.maximagraf.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

624

GRENEF: građevinarstvo & energetska
efikasnost / glavni i odgovorni urednik
Predrag Rađen. - 2018, br. 1. - Novi
Sad: Agencija za marketing "Marketing
Press", 2018. - 26 cm

Dostupno i na: <http://www.grendef.com>.
- Tromesečno. ISSN 2560-5984 =
Grendef. Građevinarstvo & Energetska
efikasnost
COBISS.SR-ID 321750279

Razgovori o održivosti i estetici

Poštovani,

Dugo smo pripremali novi „grendef“ i pažljivo birali projekte koje ćemo Vam predstaviti, vodeće ljude iz struke koje ćemo intervjuisati, kao i stručne teme i autore koji će sa Vama podeliti svoja iskustva i vizije. **Svaka od 200 stranica novog „grendef-a“ odražava našu posvećenost** domaćoj arhitekturi, fenomenalnim projektima naših kreativnih Arhitektonskih biroa, modernom i klasičnom građevinarstvu i energetskej efikasnosti. U oktobarskom izdanju, predstavljamo Vam najnovije projekte koji su oblikovali našu urbanu sredinu i stvorili prostore koji inspirišu. Osim toga, istražujemo najnovije trendove u materijalima i tehnologijama koji omogućavaju energetskej efikasna građevinska rešenja. U ovom izdanju, čitaćete o inovativnim projektima koji balansiraju estetiku sa održivošću, stvarajući harmonične prostore u kojima se ljudi osećaju povezano sa prirodom i zajednicom.

Razgovarali smo sa sjajnim ljudima koji su inspiracija za sve nas i koji dele svoje iskustva i vizije o budućnosti građevinsko-arhitektonskog sektora, istražujući održive pristupe koji ne samo da čuvaju resurse, već i poboljšavaju kvalitet života.

Jedan od njih je i Goran Vojvodić, profesor na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu i osnivač Biroa VIA, koji je sa nama podelio svoje dragoceno iskustvo o „njegovoj“ arhitekturi i njenoj ulozi u društvu. Ponosni smo što u ovom broju imamo čast da razgovaramo sa Slavišom Kondićem, profesorom na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu u Nišu i jednim od osnivača biroa Teking, koji predstavlja svoje vizije i iskustva u radu sa investitorima koji dele njegovu strast prema inovacijama.

Ponosno Vam predstavljamo ekskluzivu, specijalno za „grendef“ govori Manuela Gatto, direktorica poznatog biroa Zaha Hadid Architects iz Londona. Njen put i uloga u svetskoj arhitektonskoj sceni, kao i nasleđe Zaha Hadid inspirišu sve nas kojima je arhitektura u krvi.

Pored toga, kroz našu stalnu rubriku „Arhitekta jednog grada“ otkrivamo grad Prokuplje kroz prizmu Milana Radovanovića iz biroa Arhigarda, a u rubrici „Reč stručnjaka“ istražujemo temu akustike i akustičnih panela u poslovnim objektima sa Danilom Micićem iz kompanije Impact Acoustic SEE, stručnjakom iz ove oblasti.

„grendef“ je pred Vama u svom najboljem izdanju, spreman da zajedničkim snagama stvaramo bolju budućnost, podstičući održivost, dizajn i fenomenalnu domaću arhitekturu. Naša misija ostaje nepromenjena - edukacija svih ključnih aktera u ovoj oblasti, kako bismo zajedno oblikovali svet koji je inspiracija za generacije koje dolaze.

„grendef“ je prozor u svet koji možemo zajedno stvoriti, gde lepota, funkcionalnost i održivost idu ruku pod ruku.

Iskreno Vaš

Predrag Rađen, urednik

18 Intervju: Prof. Goran Vojvodić, biro VIA
ARHITEKTURA JE SKLAD IZMEĐU
FUNKCIJE, KONSTRUKCIJE I
VOLUMENA UZ PRIMERENI ODNOS
PREMA OKRUŽENJU

30 Reč stručnjaka: Danilo Mičić
AKUSTIČNA REŠENJA IMAJU
MERLJIV UTICAJ NA KOMFOR I
PRODUKTIVNOST

54 Intervju: dr. Slaviša Kondić
Teking Architecture
LJUBAVNA PISMA
ARHITEKTURI

66 Projekat: Antipod Studio
HARMONIČNA SIMBIOZA JAPANSKOG
SPOKOJA I ŽIVAHNE KREATIVNOSTI

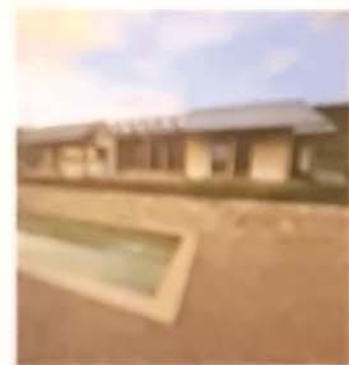
78 Milica Tesevic, BA, JAM
KAKO INTERIJER UTIČE NA
VAŠE MENTALNO ZDRAVLJE?

90 Arhitekta jednog grada:
Milen Radovanović, d.i.a. Arhigarda
STVARANJE PROSTORA KOJI ODRAŽAVA
POTREBE I ŽELJE ZAJEDNICE

100 Dejan Popov, pejzažni arhitekta
SAVREMENI ČOVEK U NOVIM
KORELACIJAMA SA PRIRODOM

120 Sunja Kocaščević, d.i.a.
EN ET Southe
ODABIR IJA PRIRODINIM
MATERIJALIMA U
REGIONU

142 Projekat: CBS Interiors d.o.o.
INTERIJER KOJI PRUŽA OSEĆAJ
KOMFORA I PRILJATNOSTI

152 Ricardo Marjanica
KOLIKO ZAPRAVO KOŠTA
SIGURNOSNI SISTEM?

42 Intervju: Manuela Gatto
Zaha Hadid Architects
ARHITEKTURA PRATI
CIKLUSE INOVACIJA
DRUŠTVENOG RAZVOJA

ARHITEKTURA JE SKLAD IZMEĐU FUNKCIJE, KONSTRUKCIJE I VOLUMENA UZ PRIMERENI ODNOS PREMA OKRUŽENJU

INTERVJU

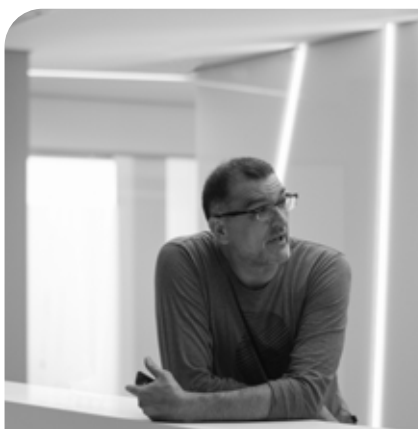
Za časopis „grenef - građevinarstvo & energetska efikasnost“

govori **Goran Vojvodić**, redovni profesor

Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu i vlasnik biroa VIA

“

U oktobarskom izdanju časopisa „grenef“ imali smo veliku čast da razgovaramo sa istaknutim arhitektom i redovnim profesorom na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu i osnivačem Biro VIA studija za arhitekturu, Goranom Vojvodićem. Njegova impresivna karijera i doprinos svetu arhitekture zaslužuju našu pažnju, ali divljenje.

Goran Vojvodić, biro VIA / foto: Vanja Embulajev

Goran Vojvodić je angažovan na projektovanju širokog spektra arhitektonskih objekata, uključujući stambene i rezidencijalne komplekse, hotele, poslovne i trgovinske centre, kao i sportske objekte različitih namena. Njegovo iskustvo obuhvata i adaptacije i rekonstrukcije postojećih građevina, kao i dizajn enterijera za javne i privatne prostore.

Sa učešćem na više od 40 manifestacija i izložbi širom sveta u periodu od 1991. do 2021. godine, Goran Vojvodić je stekao priznanje i poštovanje u globalnoj arhitektonskoj zajednici. Njegova dela su nagrađivana čak 26 puta, uključujući nagrade i priznanja od strane renomiranih institucija. On je jedan od najuticajnijih arhitekata svoje generacije, čiji rad ostavlja dubok pečat u svetu arhitekture, ostavljajući dubok i neizbrisiv trag svojim delima i vizionarskim pristupom dizajnu.

Tokom našeg razgovora, osetio sam duboko uvažavanje prema mom radu i značaju "grenef-a" za arhitektonsku zajednicu kod nas. Na sve strane su bili, pored nekoliko naših, strani stručni časopisi, kojih ima toliko, da sa sigurnošću mogu potvrditi da nikada nisam sreo nekoga ko je pretplaćen na više građevinsko/arhitektonskih časopisa, čiji sadržaj upijaju i njegove kolege iz biroa Via.

Goran je osoba s izraženim stavom i vizijom, a njegove jasno povučene granice u vezi s tim šta želi ili ne želi raditi otkrivaju njegovu odlučnost i profesionalni integritet.

Osim impresivne karijere u arhitektonskom projektovanju, važno je napomenuti da Goran Vojvodić takođe deli svoje bogato znanje kao profesor na Arhitektonskom Fakultetu u Beogradu, a njegova predanost obrazovanju mladih arhitekata postavlja ga u ulogu jednog od najinspirativnijih profesora.

Verujemo da će Goran nastaviti svoj put i doprinos arhitekturi, inspirišući nove generacije arhitekata i otvarajući put ka inovacijama u ovom kreativnom polju. Prenosimo jedinstveni pogled u svet arhitekture kroz oči jednog od njenih najistaknutijih protagonista.

Kada je **Goran Vojvodić** shvatio da će upisati **arhitekturu** i ko je na fakultetu imao najviše uticaja na Vas i čija predavanja su Vas najviše inspirisala?

Ne postoji racionalno objašnjenje otkud Goran Vojvodić u svetu Arhitekture, jer u okruženju ne postoji niko približne struke, niti edukacije. Moje oči su bile uglavnom uprte ka nebu i letilicama jer je moj otac bio pilot JRV - Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva. Budući da je veliki deo mog dečačkog odrastanja bio vezan za vreme provedeno na vojnom aerodromu Batajnica kod Beograda, sve je ukazivalo na već zacrtan put. No pojavom dioptrijskih naočara izgubio sam perfektno zdravstveno stanje, mogućnost upisa u Vojnu akademiju - da istaknem sopstvenu kandidaturu „čuvara našeg neba“. **Žal je postojala neko vreme, a onda je ničim izazvana Arhitektura ušla na velika vrata** u moj život, sve do današnjih dana.

Ta ljubav nije bila toliko eksplicitna od samog početka, studirao sam između dva treninga (rukomet). **Ivo Antić, profesor kome svakako dugujem veliku zahvalnost** u formiranju mog studentskog profila je umeo da kaže... „*Ajte Vi kolega sa tom sportskom torbom da završim prvo sa Vama, pa da idete, da mi ne bunite ostale studente, jer vidim da je sport Vaša preferencija*“. Međutim, ostajao sam.

Akademik Antić je imao neverovatnu moć da vas zaintrigira, provocira, jednostavno „kupi“. Vremenom se moje studiranje između dva treninga transformisalo u treninge posle studija. Naklonost je, usudujem se reći, bila obostrana.

Ne postoji racionalno objašnjenje otkud Goran Vojvodić u svetu Arhitekture, jer u okruženju ne postoji niko približne struke, niti edukacije

Čitam je u rečima izgovorenim mnogo godina kasnije, kada je prof. Antić bio sticajem okolnosti na jednom od mojih objekata „*vrlo dobro si ovo napravio - nisam iznenađen, čak ni onim što te nisam učio*“.

Diplomirao sam kod Dejana Nastića (hotelskim kompleksom u Premanturi, Istra), profesora izuzetne kreativne nadahnutosti i pozitivnog, ali vrlo neformalnog odnosa prema samom procesu studiranja.

Predavanja Ranka Radovića su bila događaj za nezaborav. Svojom širinom duha, izuzetnim obrazovanjem, visprenim i vickastom pojavom, je ostavio neizbrisivi trag u mnogim generacijama studenata beogradskog AF. Naprosto *Persona grata*.

Malo ljudi zna da ste Vi bili **uspešan sportista, ustvari rukometaš** koji je igrao rukomet na vrhunskom nivou u RK „Partizan“ iz Beograda. Kada ste dobili ponudu 1989. godine da pređete u jedan nemački rukometni klub, Vi ste postavili samo jedan zahtev vlasnicima kluba?

Rukomet je, a prethodno košarka, pa atletika, bio moj mladalački filter, mesto pražnjenja, ali i vrlo bogatog socijalnog života, odrastanja. Ispostavilo se i šansa za širenjem profesionalnih vidika. U to vreme sam bio zaposlen u beogradskom CIP-u, pod rukovodstvom nezaboravnog **inženjera Milutina Mrkonjića**.

Prilikom jedne turneje po Nemačkoj dobio sam „poziv (i uslove) koji se ne odbijaju“. Uzvratilo sam samo jedinim zahtevom - **Arhitektura je nešto što je već bila moja svakodnevica i nje se ne želim odreći.** U to vreme (1989) igrati profesionalno neki sport, i biti inženjer u radnom odnosu (i to iz „tamo neke Jugoslavije“) je bila prilično retka, nespojiva pojava. Upornošću i sticajem srećnih okolnosti sam otpočeo saradnju sa biroom prof. Walter J. Kringsa.

Ostalo je kako na filmu, **rezultiralo vrlo plodonosnom saradnjom na obostrano zadovoljstvo** - njegovo da je i pored početne neverice dobio vrlo kreativnog saradnika, moje - da sam dobio priliku da radim - projektujem najrazličitije objekte, paralelno učeći sve što se na fakultetu nije moglo. To angažovanje je naposljetku rezultiralo osnivanjem zajedničkog biroa i značajnim realizacijama.

Koliko je **rad u Nemačkoj u projektnom birou „W.J.Krings“** uticao na vašu kasniju karijeru u Srbiji ili vas oblikovao i šta je ono najznačajnije tamo naučili?

Deo mog stvaralačkog opusa je vezan za angažovanje van zemlje - Rusija, Francuska u poslednje vreme i nekoliko aktuelnih projekata u Grčkoj. Ali svakako i po obimu i dužini trajanja „nemački opus“ je u najvećoj meri obeležio moj profesionalni portfolio. **Svaka sredina nosi svoje specifičnosti, ali je zajednički imenitelj isti - Arhitektura.** Razlika se može prepoznati u sposobnosti sistema i pojedinca, odnosno u sumarnom kapacitetu broja i kvaliteta mogućih odgovora na zadatu temu. Tu su sadržani kulturno nasleđe, ekonomska moć, ali možda i najvažnije utemeljenost legislative - planskih i pravnih akata kojim je struka definisana.

To je nešto što me je obogatilo, praktično formiralo kao arhitektu profesionalca i što već dugi niz godina nastojim (sa manje ili više uspeha) da prepoznam i primenim u našoj sredini.

Vi ste projektovali dosta **značajne objekte u Nemačkoj.** Da li možete sa našim čitaocima podeliti barem deo Vašeg portfolija iz perioda dok ste tamo radili?

Sopstvenu situaciju bih mogao porediti sa čuvenim iskazom „Genius Loci - idealno mesto postojanja“, naravno u prenesenom značenju - zadesio sam se u Nemačkoj 1989. godine kada je srušen Berlinski zid i ostvarena enormna ekspanzija investicija i angažovanja arhitekata na teritoriju Istočne Nemačke. Baveći se strukom, **imao sam prilike da se suočim sa dosta različitim temama i izazovima** od kojih je većina i realizovana - stambeni i rezidencijalni objekti, poslovni, škole i trgovački centri... jako puno angažovanja, različitih tipologija.

2012. SPO, ul. Krunska 87, Beograd / foto: Vlada Popović

Nagrađivani ste čak 26 puta za realizovana dela u zemlji i inostranstvu

od strane Muzeja primenjenih umetnosti, Salona arhitekture u Novom Sadu, Saveza arhitekata Srbije, BPB trofeja, BIG SEE Architecture Award, Udruženja arhitekata Srbije. Dobitnik ste i Borbine nagrade za arhitekturu, Aprilske nagrade grada Beograda za arhitekturu i urbanizam, kao i Velike nagrade arhitekture Saveza arhitekata za životno delo. Koje su Vam nagrade najdraže i šta je ono na šta ste najponosniji?

Nagrade nije lako valorizovati, razvrstavati. One su naprosto rezultat prevashodnog angažovanja, primarno zbog same poslovne obaveze, potom i želje da urađeno prikazete a tek naposljetku usledi (ili ne) prepoznavanje struke. Budući da sam i sam bio nebrojano puta član raznih žirija, usuđujem se reći da bi verovatno deo od tih 26 nagrada otišao na druge adrese, da su oni koji odlučuju bili drugačijeg promišljanja, estetike. Naprosto, **u datom momentu su se stvari poklopile, neke na sreću a neke bez lažne skromnosti i potpuno zaslužno.**

Sve te nagrade imaju svoje mesto - obeležavaju deo mog angažovanja i ne treba ih potencirati - izvlačiti iz konteksta, ali bih svakako morao **Nagradu Saveza Arhitekata Srbije za životno delo za 2009. godinu isturiti u prvi plan** kao nešto na šta sam svakako ponosan. Ne samo zbog toga što sam, mislim, najmlađi dobitnik te nagrade, ne zato što je dodeljuju prethodni laureati tajnim glasanjem već zato što je to nagrada struke istaknutim pojedincima koji su

svojom angažovanjem na više decenijskim nivou činili na afirmaciji profesije, kvalitetu životnog okruženja, edukaciji sredine u kojoj stvaraju. Kao apsolutno neophodan čin zahvalnosti na ličnoj promociji i svemu postignutom moram naglasiti da to ne bi bilo moguće bez prisustva profesionalne, kolegijalne i pre svega ljudske podrške cenjenih investitora, izvođača, kolega projektanata i porodice.

Koje su **glavne oblasti arhitekture** na koje se fokusirate i koje vrste projekata najviše volite da radite i kako vaš tim iz Biro VIA pristupa održivosti i ekološkim pitanjima u arhitektonskim projektima?

Arhitektura je neodvojivi pratilac društvenih, socijalnih i ekonomskih kretanja prosto rečeno u pratnji je zakona tržišta. To već neko vreme u našoj sredini podrazumeva dominaciju investicija na polju stanogradnje kolektivne i pojedinačne - rezidencijalne.

Odatle sledi i fokus angažovanja našeg biroa da kroz inicijalne koncepte, preko projekata za dozvole i realizacije iskažemo sopstvene kreativne kapacitete.

Nagrade sam nekako pobrojao, barem one najznačajnije, ali kada bih to hteo isto da uradim sa **Vašim projektima u Srbiji** mislim da bi mi trebalo dva lista. Da li možete izdvojiti 10-ak najznačajnijih projekata u zemlji na koje ste najponosniji, bez obzira da li su bili nagrađivani ili ne?

Meni je data šansa da stvaram i da se realizujem na raznovrsnim poljima - tipologijama arhitekture. To je dragoceno iskustvo, ne samo zbog posla (svaki projektantski angažman je novi izazov) već i zbog prilike da se provere sopstveni kreativni kapaciteti, nauči nešto novo, prošire profesionalni vidici.

Ipak, iako sopstveni angažman doživljam pozitivnim, u smislu različitosti i proizvedenog, ostaje izvesni žal zato što nije bilo mesta za javne objekte kulture i sporta. Nadam se da će se to promeniti i da će već spremljeni projekti (kao rezultat pobedničkih konkursnih aktivnosti - što daje dodatnu dimenziju i ispunjenost) uskoro ući u realizaciju.

Reč je o objektu Muzeja grada Beograda, objektu MK zadužbine kao i projekat Sportskog centra Vračar, svi u Beogradu. Takođe velike nade polazemo u realizaciju hotelskog kompleksa na Kritu u saradnji sa kolegama iz Grčke za američki lanac hotela.

Ono što je do sada obeležilo moju profesionalnu karijeru, delom i okruženje u kome se nalaze objekti i koje svakako moram staviti na Vašu listu su: Poslovni centar Gemax, Upravna zgrada Košarkaškog saveza Jugoslavije, Rekonstrukcija Francuskog Kulturnog centra i beogradske

Sopstveni angažman doživljam pozitivnim, u smislu različitosti i proizvedenog, ostaje izvesni žal zato što nije bilo mesta za javne objekte kulture i sporta

filharmonije, poslovni objekti Anex, Porche SCG svi u Beogradu i Kragujevcu, rezidencijalni objekti na Dedinju, Senjaku, Herceg Novom... da ne nabrajam više, jer karijera od 40 godina neprekidnog stvaranja nosi i šansu da se dosta toga i uradi.

Možete li nam reći nešto više **o Vašem iskustvu na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu** i koji su Vam bili najznačajniji trenuci u karijeri profesora?

Rad sa mladim ljudima je vrlo zahtevan, inspirativan i obavezujući. Moj angažman na Arhitektonskom fakultetu je započeo još „u prošlom veku“. **Na poziv akademika profesora Milana Lojanice,** koji je prvi prepoznao potrebu, ali i kapacitet

nekolicine arhitekata sa značajnom praksom, za angažovanjem u nastavi. Ta saradnja je potrajala par godina da bih se potom vratio na fakultet u zvanju profesora 2014. godine na insistiranje tadašnje uprave.

Prihvatio sam se tog angažmana sa velikim entuzijazmom, ali i obavezom, željom da „vratim“ barem delom ono čime su me zadužili moji profesori. Rezultiralo je razmenom ogromne pozitivne energije, međusobne zahvalnosti, osećanjem ispunjenosti zbog spoznaje da su ti „moji“ studenti prepoznali Arhitekturu i sopstveno mesto na najkvalitetniji način.

U razgovoru sa Vama shvatio sam da ste **„čovek detalja“ sa izraženim stavom i integritetom.** Koliko ste sve to preneli na rad, filozofiju i pristup Biroa VIA prema arhitektonskim projektima?

Od svih profesija u kojima postoje kreativni procesi nastajanja Arhitektura je daleko najkompleksnija. **Ona jeste multidisciplinarna kategorija, s jedne strane umetnička** - inicijator svega, sa druge strane (ne manje važne) je taj inženjerski, tehnički aspekt koji podržava onaj kreativni, gde mesto od izuzetne važnosti zauzimaju izvođački detalji rukovodeni poimanjem značaja i mesta u tvorenju Arhitekture. Sopstveno iskustvo sam pretočio u monografiju „Arhitektura detalja“ (Architecture of

Details, 2019), izdavača Univerzitet u Beogradu - Arhitektonski fakultet. Publikacijom je prezentovan projekantski odgovor na različite programske, prostorne, pa i finansijske okvire prepoznajući mesto detalja u raznobojnosti arhitektonске artikulacije, funkcije, forme, materijalizacije i realizacije.

Merilo svakog dobro osmišljenog, projektovanog, a potom i realizovanog objekta je **kvalitet detalja. To je presudna pozicija** iz koje proističu prostorni i estetski kvaliteti, samim tim i identitet objekta. Za sve arhitekta angažovane u našem birou to je naprosto „opšte mesto“ - **respektabilan odnos prema detalju kao osnovnom i završnom segmentu u kreativnom procesu** formiranja objekta, svojevrsna identifikacija - potpis.

Ko su **arhitekta kojima Goran Vojvodić „skida kapu“** kod nas, a ko na svetskom nivou i koje su vaše omiljene savremene arhitektonске tendencije i kako ih integrišete u vaš rad?

Iako je moj stav da smo kao profesija u velikoj meri stagnirali, pa čak i nazadovali u odnosu na naše prethodnike - **da pomenem samo** Brašovana, Dobrovića, Zlokovića, Krstića, Antića, Mihajla Mitrovića ipak ne mogu da ne navedem i **pozitivne primere planiranja i izgradnje** gde se izdvajaju objekti B. Mitrovića, V. Milunovića, A. Stjepanovića, J. Ivanović-Vojvodić, V. Lojanice, D. Miletića, Z. Abadića, D. Miljkovića, L. Kuzmanova... verovatno sam mnoge izostavio, naravno bez namere da se umanjim značaj njihovih dela.

Svetska scena je daleko šira, disperzivnija i shodno kapacitetima plodonosnija. Ako stavimo po stranu rad bardova arhitektonске scene, sa dalekosežnim uticajima na arhitekturu današnjice Mies Van Der Rohe, Le Corbusiera, Oscara Niemeyera i drugih, moj glas bi išao liku i delu Santiaga Calatrave, Alvara Size, Davida Chiperrfilda i fantastičnog Carla Scarpe - kreatora fascinantnog dizajna, koloritne uravnoteženosti i konstruktivne inventivnosti.

Njihov rad, kao i ogromnog broja drugih nepomenutih, zasigurno imaju izuzetan uticaj na savremene tokove i paradigme u arhitekturi. **Odatle crpim i sopstvene inspiracije, ali i edukaciju** pogotovo u onim tipologijama koje su manje zastupljene u smislu investicija sredine u kojoj boravim.

Danas se gradi sve više, ali je arhitekture sve manje u većini objekata. **Kako reagujete na trendy investitore** koji žele više kvadrata a manje ili ništa arhitekture i da li takvi stignu od velikih vrata u Vašem birou do Vašeg stola?

Zakoni tržišta i krupnog kapitala su prilično jednostavni i neumoljivi. U vremenu u kom osiromašena država nije više u stanju da finansira ne samo velike i značajne projekte pojavljuju se privatni finansijeri u priličnoj meri neiskusni i što je još opasnije needukovani, čiji je primarni interes profit. Uz sveukupnu podršku strukture na vlasti imamo sveopšti urbanistički, projekantski galimatijas, **kroz izmenu planova, nepoštovanje pravila gradnje „copy paste“ arhitekturu** koju sam nekom prilikom krstio u „osvetu loših đaka“.

“ Merilo svakog dobro osmišljenog, projektovanog, a potom i realizovanog objekta je kvalitet detalja. To je presudna pozicija iz koje proističu prostorni i estetski kvaliteti

2008. Upravna zgrada Porsche SCG, Beograd / foto: Rade Kovač

Naša ulazna vrata u biro koja su stvarno imponantnih dimenzija (visine 318 cm) su zatvorena za takav profil investitora. **Uloga arhitekta je višeslojna, između ostalog i edukativna** i to je osnovni preduslov u komunikaciji sa potencijalnim investitorima - poštovanje međusobnih pozicija i uloga.

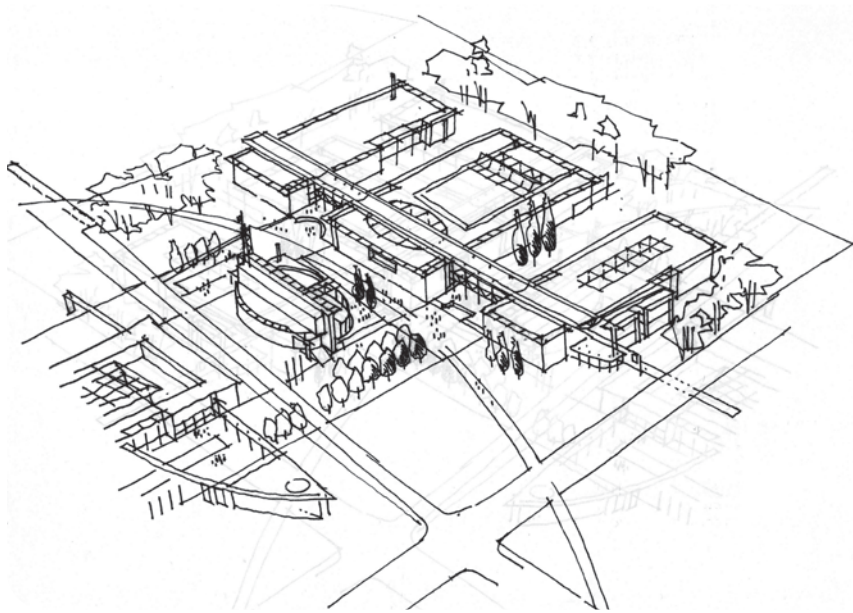
Naš časopis promovira energetske efikasne materijale, pa ne mogu a da Vas ne pitam **kako tehnološki napredak utiče na vašu arhitekturu** i projekte i u kojima koristite nove tehnologije i energetske efikasne materijale u svom radu?

Angažovanje u struci podrazumeva konstantnu informisanost, edukaciju, u svim segmentima pa i po pitanju ekološke održivosti, prepoznavanje strukovnih trendova, **kreiranje arhitekture sa postulatima inovativnog uz primenu novih tehnologija** i redefinisane materijale, tako i načina njihove implementacije. I pored prepoznate potrebe i želje za doseganjem višeg nivoa, kvalitetnije i energetske opravdane arhitektonske produkcije velika prepreka u našem radu je **nepostojanje kolektivne svesti, delom i neprepoznavanje benefita takvog ulaganja** od strane investitora. Konstatujem, nažalost, da je zelena agenda još uvek u povoju.

Kako integrišete praktično iskustvo i rad na stvarnim projektima u **nastavni plan na Arhitektonskom fakultetu** kako biste studentima omogućili da razvijaju relevantne veštine?

Nastava na fakultetu je organizovana kako prema godinama studija, tako i prema (uprošćeno rečeno) tematskim oblastima i specifičnim tipologijama.

A obzirom na vrlo sadržajnu umetničku praksu, sa velikim brojem projektovanih objekata, što znači i adekvatno iskustvo u realizaciji trudim se da svojim studentima

približim i onu drugu stranu - realnost isprojektovanog, odnosno sve one aspekte koji proističu iz projektantskih odluka, a koji u toku realizacije čine taj proces manje ili više adekvatnim, ispravnim. Za sve postoji alternativa, ali je potrebna veština da se radom na konkretnim projektima odaberu najkvalitetnija rešenja, adekvatni materijali, prepoznaju zahtevi i uslovljavanja drugih struka. Takođe, **učestće u realizaciji je od neprocenljivog značaja i vrednosti za sticanje konkretnog znanja**. Studenti na praksi, ali i po završetku školovanja su rado viđene kolege u našem birou.

Tim načinom ukazujemo zahvalnost našim učiteljima, dajući sveukupnim kapacitetima struke svojevrsan doprinos, kao obavezu ali i osećaj profesionalne odgovornosti.

Sigurno Vas studenti pitaju za savete nakon završetka studija. Svi znamo da su **nove generacije po prirodi dosta „brze i nestrpljive“**. Iskustvo je nešto što se stiče i nikako se ne može „downloadovati“. Koji savet dajete mladim arhitektama koji tek započinju svoju karijeru?

Vaša potpuno ispravna konstatacija o nestrpljivoj brzini dolazećih generacija arhitekata nas vodi ka drugoj floskuli „nepodošljivoj lakoći postojanja“ što svakako nije i ne može biti modus operandi struke kojom se bavimo. U svom radu sa studentima negujem jednu izuzetno jasnu i precizno argumentovanu suštinu - **Arhitektura je artikulisani oblik delovanja u vremenu, prostoru i materijalima sa vrlo vidljivim ishodom**.

Angažovanje u struci podrazumeva konstantnu informisanost, edukaciju, u svim segmentima pa i po pitanju ekološke održivosti, prepoznavanje strukovnih trendova...

Savetujem ih onom što su mene učili bardovi arhitektonske scene, pre svega Ivan Antić – „Arhitektura je sklad između konstrukcije, funkcije, i oblika, razrađen odnos prema okruženju, proporcionalnost, znalačka upotreba materijala, savremenost“. Poznata Antićeva rečenica je „da ono što nije funkcionalno nije ni lepo“ (iz intervjua sa Dijanom Milašinović Marić). **Savetujem ih da se školovanje u Arhitekturi ne završava sticanjem zvanične verifikacije - diplome**, već je to kontinuirani proces ulaganja u sopstveno profesionalno biće. I ako jednog dana svoj posao pretvore u hobi, sva težina angažovanja, neprospavane noći ne mogu umanjiti osećaj ispunjenosti učinjenim, zadovoljstvo stvaranja.

Prilikom posete Vašem birou ja sam bio pozitivno **šokiran kolekcijom časopisa** koji se nalaze na vašem stolu i policama. Rekli ste mi da godišnje izdvojate oko 2000 eura za pretplatu i ja Vam skidam kapu. Koji su časopisi u Vašoj mladosti, a koji danas, uticali na Vaš rad i možda Vam dali neke ideje?

Vreme u kome sam studirao (1978-84) je bilo obeleženo ne tako masovnom i dostupnom literaturom i informisanošću, barem ne u smislu današnjeg značenja te reči. Fakultetska biblioteka, knjige i tek poneki retki časopisi koji su stizali u naše knjižare, ili su donošeni sa putovanja u inostranstvu - koje takođe nisu bila prečesta pojava. Tako da primeri francuskog AA, Domusa, AD, Japanske JA su bili doslovno **praznik za oči gladne novih spoznaja, širenja vidika**. Moj „nemački period“ mi je omogućio susret sa „Detail“ časopisom, praktično udžbenikom, temat-

ski formiranim mesečnikom izuzetnog kvaliteta i širine. Tu sam i spoznao svu snagu i ulogu detalja u arhitekturi. Kasnijim poslovnim angažovanjima, putovanjima na Venecijanska Bijenala, festivale svetske arhitekture, upoznajem se sa austrijskim magazinima Architektural Aktuel, AIT-om, ali i italijanskim The Plan, magazinom izuzetnog sadržaja i pojavnosti.

Koliko su za Vas **značajni naslovi koji izlaze iz naše izdavačke kuće**, mislimo na „grenef“, časopis „Podovi“ i časopis „Prozori+Vrata“ i kakav je Vaš komentar na naš rad i motiv da prezentujemo isključivo domaću arhitekturu, naše arhitekta i njihove projekte i nove i energetske efikasne materijale?

Jedan od osnovnih problema arhitektonske struke je nedovoljna i neadekvatna vidljivost u široj javnosti. Razloga za to ima mnogo, ne bih da ih elaboriram, ali svakako struka iziskuje pomoć - podršku.

Goran Vojvodić / foto: Redakcija časopisa „grenef“

Način prezentovanja kako pojedinca, tako i arhitektonske scene u celini kroz vaša pomenuta izdanja je svakako jedan od izuzetno važnih doprinosa arhitektonskoj afirmaciji. Tim pre što su u fokusu arhitekti, projekti i realizacije kojima se prepoznaju vrlo evidentni i narastajući kapaciteti nacionalne struke.

Koga biste **predložili za sledeći intervju** i zašto?

Prednost bih dao onima koji dolaze - mlađim arhitektonskim praksama (ali sa već zavidnim realizacijama) kolegama iz **AKVS studija Anđeli Karabašević i Vladimiru Sudžumu i Re:Act dr Grozdani Šišović i Dejanu Milanoviću**.

Njihova profesionalna i akademska angažovanja su rezultirala nizom pobeda na konkursima, značajnim realizacijama, strukovnim angažovanjima koja daju veru u budućnost arhitekture na našim prostorima.